

KOVA

– Viskas būtų gerai, kad mano mamanka nebūtų tokia graži!

Jo „mamanka“ buvo išties per graži.

Vaikas džiūsna ėjo miesto ištuštėjusiomis gatvėmis; jo batai buvo dideli, vos pavelkami: tapu tapu! Milinė, irgi nuo svetimų pečių užmesta ant jo įdubusios krūtinaitės, buvo sunki, vos pavelkama.

It iš cirko išleistas į gatvę pajacas.

Iš po sutrauktų vaiko antakių žybčiojo dvi gudrios akys. Beždžionės gudrumo.

Priešais gatve praėjo senas rabinas, kažką murmedamas ir savo nereikalingai staigiu šnabždesiu išgąsdindamas vaiką. Ant jo galvos buvo užmautas senos mados cilindris, kaminas.

Miestas buvo tuščias; pašaliais krypsnojo keli girti žmonės. Centrinėje gatvėje buvo sunkios konstrukcijos tiltas, kaip senovės ispanų tvirtovės – fortekos. Sumanių ugniagesių buvo įmerktos kelios bačkos. „Kad nesubrinktų“.

Po tiltu pliuozeno ir varlinėjo vienu vienas žydukas. Aptriušusiais sparnais viščiukas. Pamatęs ant tilto beriogsantį iš sodžiaus atvykusį sermėgių, jis pasveikino jį, paleidęs į jį akmeniu.

Bet tai rimtam sodiečiui efekto nepadare.

– Ką tu čia darai, žyde?

Miestietis atkišo jam delną su keliais pavytusiais bučgalviais: „Žuvys!“

– Ak, koks tu durnas! Juk kai užaugs, tai bus varlės, o ne žuvys!

– Kol užaugs, o dabar žuvys. Namie turiu kūdrą, noriu žuvų įsiveisti...

Tai buvo du gyveniman išleisti aktoriai.

Sodietis staiga paklausė:

– Ar tu benkartas?

– Kas tai – benkartas?

– Ar tu turi motiną?

– Turiu.

– Kas tavo motina?

– Mano motina baronkas kepa. O tėvas – mėsininkas. Kai kas pareikalauja, parduoda ir žarnas...

Ir iš tikrųjų, įvažiuojant į miestelį, kur grindinys stambesnis ir arklius reikia sustabdyti, kad tekinių karnos nenulakstytų, gyvena mėsininkas. Tai mėsininko sūnus.

Šio žmogaus troboje, bebekuose*, visuomet būdavo prislapstyta degtinės geriems žmonėms atsigerti. Ir vaikas retkarčiais išgerdavo degtinės, tėvo verčiamas ir nenoromis, vien tik tam, kad pavaidintų nonšelančiai** suaugusių žmonių rolę. Šiaip jau iš pamėgimo girtuoklis jis nebuvo.

Jis buvo vyras. Lyg kareivišku šineliu aprengtas „pulko sūnus“, žygiuojąs drauge su kareiviais gatvėmis, pučiąs dūdomis įvairias rimtas melodijas iš gaidų, suaugusių žmonių rašytų.

Abu vaikai nukilo nuo upės ir žengė miestelio link. Miestietis, bučgalvių skardinaite nešinas, ir sodietis, mastaguodamas savo ilgomis rudinės rankovėmis.

– Ar tavo tėvas dažnai tave lupa?

– Lupa? Už ką? – Nors klausimas buvo logiškas, bet jis, žydukas, nepajėgė tinkamai į jį atsakyti.

– Ne! – Jis tik nusijuokė, su savo sudriskusiais ciceliais ir pernelyg strazdanotu veidu. Jis tiesiog negalėjo įsivaizduoti periamas. Tai jam buvo per daug juokinga.

---

* Sena manta, skudurai (lenk.).

** Abejingai, atsainiai (pranc.).

– Kai pargenu iš kapinių ožkas, mama duoda atsigerti pieno, o tėvas paguldo į lovą ir apkloja.

Ne, tai jau per daug!

Tokio atsakymo sermėgius nelaukė.

Tai buvo aiškus pasityčiojimas iš jo asmens ir jo įžeidimas. Buvo kaip ir žibalo pilama į ugnį.

Jis smarkiai trenkė žyduką kumščia į krūtinę, parversdamas jį drauge su ištrūkusia iš jo rankų ir nudardėjusia skardinaite.

Žydukas žiūrėjo nustebęs į šį fenomeną.

Du draugai išsiskyrė.

Saulė auksinė, graži leidos už miesto trobesių ir plačių miesto gatvių. Saulės spinduliai švelnino užmiesčio pievų ir laukų kilimus, dieną taip margus ir taip vykusiai sudėliotus.

It sostas būtų kam rengiamas ar kas pasitinkamu ir laukiamu kai jis ateis tais minkštais kilimais. Vakaro rugių kamienai atrodė dabar kaip aukšta giria laibais stiebais, aiškėmis, žalsvomis ir gelsvomis, it klykiančiomis saulės šviesomis perskrodžiama. Po girių skraidė dideli aitvarai–peteliškes, staigių saulės spindulių nubaidytos. Tai buvo giria, įsivajojusių tapytojų paprastai tepiešiama. Saulė, kaip tas mūsų palaiminimas, kaip stebuklingas šiltas kamuolys, ritasi pamažu pažemiu. Dangus, neseniai dar mėlynas ir kaitrus, dabar supilkėjo ir rimo.

Vaikas turėjo daug atspėjamo laiko ir slankiojo miesto pakampiais.

Jis buvo nebepataisomas fantastas ir labiausiai norėjo, kad jo tėvas būtų toks pats „kaip ir kiti“. Tai stilius. Tai – malda. Pavyzdžiui, ar ne gerai ties geležies krautuve į žemę įleistas geležims kapoti priekalas dainuodavo: „dziling, dziling, džang!“

– Man aršina su coliu. Man tiek ir tiek pavažoms! – sakydavo pasigėrėjimo tonu ūkininkai.

Ir tėvas taip pat turėtų nusipirkti sau geležies ir, gražiai sulygęs su žydu, nešti ją per miestelį savo vežiman krauti.

– Karnoms geležies pirkau! Žydas nulupo, bet ką padarysi, reikalinga! – turėtų sakyti jis. Pagaliau nesvarbu pati kalbos forma, svarbu tas amžinas gyvybės pradai, veiklumas ir rūpinimasis. Su kokių pasigėrėjimu jis padėtų tėvui kišti geležį sienus, į vežimo dugną!

Bet tėvas girtuoklis! Ne! Ne girtuoklis, bet paprastas girtuoklėlis. Smuklių palašautojas. Dėl to, kad durnas. Bobosapsėstas, nemoka atsikratyti. Jam duotų valią, jis mokėtų suvaldyti!

Vaikas jautė, kad tėvo geros širdies esama, bet silpnabūdžio. Kažkas stipresnis negu jo pairusieji nervai jį valdė.

Išmauros, būdavo, neišsipagiriojęs iš pašiūrės ir ims pusgirtis krėsti visokias nesąmones ir priekabių ieškoti!

– Kas vakar vežimaičio ienas sulaužė? A! – ir stuktelėdavo per neapsižiūrėjimą vaiką krūtinėn, tam net žvangtelėdavo.

– Kokias ienas sulaužė? Kokių priekabių, ieškai, kvaily?

– Kad nesulaužei, reikėjo sakyti...

– „Sak ti“, kai sprandą apkūlei! Imsiu kitą kartą ir neatsileisiu. Žinosies tada.

– Ak, vaike, vaike, kas tave taip išmokė su tėvu kalbėtis?

Neišmokai gyventi. Žinai, kelionėje viskas gali atsitikti!

– tsitikti! Nereikia gerti, tai ir neatsitiks. Kad su šviesiu protu, viskas galima. Galima ir išgerti, kodėl ne.

Tikrai, su protu viskas galima. Tuomet ir varpos svaresnės gali būti, ir paukščiams giriose lengviau bus gyventi, ir šieno pievose bus daugiau.

Kartkartėmis tėvas, darbą baigdamas, uždainuodavo kokią švelnesnę melodiją, kad ir ne stipriu, bet gana gražiu jų mažai sodybai balsu, taip atrodė vaikui.

Kad ir mamanka! Geriausia pasaulyje močiutė, bet kai pamato kokį kavalierių, ima ir išlėpsta. Dėl to, kad durna!

Tai tokios jo buvo ateities perspektyvos.

Vaikas sunkiai pravėrė eglinius vartus ir įėjo į lietuvišką traktierių, „Laisve“ vadinamą, papuoštą lietuviškomis vėliavėlėmis ir vytimi, ir atsigulė ant savo vežimo kieme. Jis jautė, kad karčemoje lėbauja jo motina, o tėvas nugirdytas kur nors guli pastalėje.

Išalkę ir susipainioję arkliai, pažinę savo šeiminką, tyliai sužvengė.

– Nenusprogsite! – atsiliepė vaikas ir susirangė patogiau ant maišo, užsiklodamas miline.

Tylu. Pašūrėje irgi graibstos kiti arkliai. Įmatu poniškos formos, svetimas vežimas. Tat jam nepatinka.

Kaip jis norėtų, suvaręs arklius namie ganykloje ir užskleidęs žardyną, eiti poilsio į šienus, o ne čia vėpsoti po bjaurius kiemus mieste. Jis jautėsi esąs kaip ir dalyvis kažkokios piktadarystės.

Tarp klevų ant šventoriaus rymojo maža bažnytėlė. Medžiai iš lėto šiurenos savo auksiniais lapais, supindami vaikui pasakingą melodiją. Vienas iš angelų atskrido įkaitusiu švelniu vakaro dangumi ir, prilėkęs bažnyčią, atsistojo viena koja ant bokšto kryžiaus. Tai buvo vėpūtė. Angelas pučia savo triūbon ir kelia iš amžinybės žmones.

Dangus žalsvas, tik apie klevų kupsnas bei bažnyčios bokštą narpliojo melsvos dangaus juostelės.

– Negersiu ir nenoriu! – šaukė ūkininkas, tiesdamas ranką prie degtinės taurelės. Jis iščiulpė ją kaip veršis. Net stiklo briaunelės prie dantų žvangėjo kaip grojamos.

Ir pridūrė užkandžio vietoje ūsus rankove šluostydamas.

– Sakau, to faktoriaus gerumas...

Stikliukas stebuklingu būdu vėl prisipildė Dievo dovanos. Bet Piktumo apimtas, ūkininkas nustūmė nuo stalo vaišes.

– Nenoriu! Ką čia man kvailam akis dumiat! Patys degtinę man pilat, o patys prie žmonos meilinatės.

– Žmona, namon ruoškis! – susuko ožio balsu ūkininkas, o pats leptelėjo ant suolo, matyti, išseikvojęs visą savo energiją.

– Kam čia man tavo žmona reikalinga! Imsi mat vedusio žmogaus moterį ir paverši. Maža be jos mergų! Ateisi į dvarą, šieno gausi pagrioviais prisišienauti. Geram žmogui ir darai! Tokius turtus dabar ponaitis valdo, o aš prižiūrėsiu juos. Kitam to nedaryčiau! – fircikas, skaisčiu faktoriaus vardu vadinamas, per prievartą pylė ūkininkui šnapsą per ūsus, šiam *pro forma* kratant rankas ir galvą.

Jis mirktelėjo bravarninkui „pavaišinti ūkininką“, o pats spruko į šoninę, kur vaišinosi jo draugai.

Tuščioje žmonių seniai jau apleistoje karčemoje mirkčiojo, vos atsipeikėdama nuo dūmų, viena lempa. Besnaudžias savo užstalėje bravarninkas, iš Amerikos reemigravęs lietuvis, kaip tik rengėsi jau sustumti kufelius* į krūvą, gesinti šviesą ir eiti į savo pirkelę gulti, kur jau seniai ilsėjosi jo žmona ir alkohologijoje atmosferoje augą, papurtusiais paakiais du jo vaikai.

Karčema – tuščia. Be keturių tamsiame kampe susėdusių ūkininkų, rimtai degtinę geriančių. Bet į

---

* Alaus bokalus (lenk.).

juos niekas nekreipia dėmesio. Tai buvo į sienas įaugęs inventorių.

Jie sau laisvai gėrė, kivirčijęs, iš pradžių niekuo neužkąsdami, paskui padažydami padėtas jiems pluteles į druską. Jų akys ir nosys pradėjo rausti ir kalbos garsėti.

Staiga vienas gėrikas pastatė akis, pažiūrėjo išverstomis akimis – į sieną ir išspjovė degtinę. Kiti trys kolegos pažiūrėjo į jį tylios užuojautos žvilgsniais:

– Kas atsitiko?

– Per maža laipsnių degtinėje.

Tada ir kiti trys, su tokiomis pat rimtomis minomis, geriau paragavę šnapso, įsitikino, kad gėrimas per silpnas.

– Prašiau šešiasdešimt laipsnių, o čia keturiasdešimt. Ką jūs mums čia duodat?

Traktieriaus savininkas, it svarbiai bylai ištikus, prieina, žodžio neištaręs, pasmaguriauja skystimėlį ir pakeičia jį kitu buteliuku.

Svečiai geria toliau.

Šoninėje, sudarydami architektonišką grupę, puikiai vaišinos vienas jaunas Mokesčių inspekcijos valdininkas ir ūkininko žmona.

Jis kaip tik įkalbinėjo ūkininkei posakio *in vino veritas*** aukščiausią reikšmę, norėdamas šį sakinį tinkamai supopuliarinti.

– Na, ar ne stebuklas: šitokioje karčemoje ir šitokios grakščios moters rankutės?..

Moteris atkišo jauniui savo „rankutes“.

Ūkininko žmona buvo apypilnio, skaistaus veido ir sudėjimo. Ji atrodė tarytum nuoga esanti: tokio lankstaus kūno ji buvo. Nors šiaip jau ji buvo visai padoriai ir net gražiai apsilvikiusi. Ji savo kūnu gundė. Tam jis buvo leistas. Taip esti kartais su moterimis.

Skaistokas ir apypilnis moteries veidas buvo gana išblyškęs, kaip pudros nubertas. Šviesūs gelsvi plaukai. Malonus žvilgsnis. Akys – du tamsūs taškai. Ištikimybės ir didžiausio nekaltumo žvilgsnis. Gražios švelnios odos kaklas ir krūtinė, kaip kvėpalų nuprausti. Bliuzkelė buvo apščiai iškirpta iš priešakio.

Žmona, vedanti savo genealogijos medį iš vieno dvaro pieninės prižiūrėtojos, – gero atminimo jos motinos, ne laiku kamaroje užsižiopsojusios, – ir vieno romantiškai ir nepraktiškai išauklėto grovo, toje pačioje kamaroje muzikinių momentų pagauto, buvo šiandien nuolatinio neramumo šaltinis vietos vyrams. Ji buvo kaip ir neramioji miestelio siela, vedanti į pagundą bei kitaip kodifikuojamus nusidėjimus vietos žmones. Gerieji pavyzdžiai ir drovūs žmonės jai kaip ir neegzistavo.

Valdininkas šandie jautėsi kaip atgimęs. Pats nežinodamas, koku būdu, kaip per kokį apsirikimą ar sapną, jis paveldėjo iš vieno jo vos pažįstamo tetėno Amerikoje, dabar persiskyrusio su šiuo pasauliu, gerą gabalą žemės Lietuvoje.

Valdininko šiaip jau nemenkos vitalinės aspiracijos šandie buvo dar daugiau padidinamos.

Jis primygęs kvietė susirinkusius į save. Į dvarą. Jis nežinia ką suteiktų šiai moteriai šią valandą. Taip ji jam tiko. Faktorius įspėjo ponaičio mintį. Prilindęs savo juodais ūsiukais prie pat moteries veido, jis gundė ją:

– Na, kad taip šilko bliuzkelę?

– Nemačiau aš tavo šilko bliuzkelės. Norėčiau, iš džiaugsmo man rankas laižytum, štai kokia aš.

– Ak, jūs vyrai!

– Į dvarą!

– Ar su jos vyru?

– Tikrai, ar su vyru?..

– Vyru nugirdykite!

– Koks šviesus protas! – stebėjos studentas.

** Vyne teisybė, t. y. išgėręs žmogus sako tiesą (lot.).

Visi buvo įgėrę. Juk meilę gali sukurti su pusbuteliu geros maderos. Po karčemą sukos krinolinuotos moterys ir jaukūs kavalieriai, elegantiškai darydami tylaus šokio *pas*. Kampe griežė pasipuošę muzikantai knechtai; skundėsi ir rezonavo graudus obojus ir skalandavo tyliai plieno trikampis, rimto vaiko mušamas taktui pabrėžti. Visokios figūros, pasišokinėdamos ir mušdamos užkulniais, tyliai sukosi graudžiu ratu, kaip lėlės, miniatiūrinės karuselės sukamos. Tik vyriškų batų užkulniai atsiliepdavo į muzikos instrumento dėžę, manieringai linkčiojant vyrams savo keliais, it negalint atitraukti nuo dėžės kaip ir prilipusių kojų. Ak, kaip jiems buvo linksma! Jie buvo mediniai ir rankena suko ant vielų pakabintas marionetes. Tik tak tak!

Ir karčemos princesė, pasiraskažydama, kiek pakėlusi savo šviesių šilkų krinolinus, kitų porų priešakyje tyliai improvizavo menuetą, vesdama paskui save vyrus.

Karčema buvo išpuošta girliandomis. Visi tyliai šoko niūrų menueto šokį.

– O vyrus ji plaks!

Visi rengėsi keliauti į dvarą. Ji pirma, šviesiai šilkais apsilvilkusi. Su aukštai sukedenta frizūra, pažų palydovų kaip beždžionių, iškišusių savo smailus liežuvius, lydima.

Bet staiga į griežiamąją mašiną ir į marionečių tarpą buvo įkištas geležinis virbalas. Ai ja jai! Kas ten atsitiko! Ji net pasviro, kažkas subraškėjo, kažkokia marionetė sukliko staigesniu balsu, tarytum dvi garsesnės skardos buvo trinktelėtos kartu.

– Ak, ak, ak! Taip netikėtai viskas! – pasišokinėdama sugraudeno moteris ir nugriuvo savo farforine galva į grindis.

Į trobą įėjo vaikas.

Rankoje laikė vaikas botagą. Pats stovėjo nesijudindamas iš vietos.

Jis buvo rasotas ir paraudusiais nuo šalnos skruostais.

– Motina, arkliai seniai pakinkyti! Namon.

– Ak, koks gudrus vaikelis. Ar tai tamstos? – pirmas atsipeikėjo faktorius ir paglostė vaiką. – Gal šnapselio dėl šilimos?

– Mano vaiko, meldžiamieji, nelieskit! – ji bijojo, kad jis nebūtų suteptas, jiems palytėjus jį. Ji glaudė jį prie savęs kaip višta savo išperą.

Ji buvo motina.

Vaidmuo keitėsi. Visi, nuduodami rimtą toną, skubinos išgriūti ir kiek galėdami koreguoti įvykį.

– Šalin nuo manęs! – purtėsi vyrų moteris. Ji buvo girta. – Noriu su sūneliu...

– Ar nematote, kad girta? – paklausė vyrų vaikas.

Faktorius iš vienos pusės, ponaitis iš kitos užgulę šnabždėjo jai kažką būtina į ausį ir vedė į ratus. Ta net nusikvatojo iš džiaugsmo, taip buvo juokinga.

– Paleiskite, sakau! – priėjęs prie ponaičių, piktai timptelėjo jis vieną už rankovės.

Nėra bjauresnio daikto už girtą moterį.

Vaikas buvo tvirtai įsikibęs į vyrus, bevagiančius jo motiną. Fircikas spyrė iš pasalų vaikui blauzdiakaulin savo pasagotu batu. Jis buvo čia visai nereikalingas. Tas padūkęs vaikas. Vaikas net sučypė iš skausmo.

– Ak, taip? – Jis dabar pašaukė galiūną kovon.

Prišokęs prie beriedančio skubiai vežimaičio, jis dabar stengėsi jį sustabdyti. Bet tat jam nepavyko. Įsikibęs į vežimaitį, jis buvo smarkiai rato parblokštas ir gulėjo dabar karčemos kieme, smarkiai pritrenktas, žado nustojęs.

Raudonas velnias šlavė savo uodega kelią, norėdamas žmonių pėdsakus užlyginti, iškišęs savo velnio liežuvį mažam miesteliui parodyti.

Aukštai tik žvaigždės. Vaikas mato jas aiškiai. Jis stengiasi atsikelti, pavyti savo išvogtą motiną, bet jis jaučia, kad jam sopa per petį ranką, ir atsikelti jis nepajėgia.

Karčemoje smarkiai knarkia tėvas, sunkių dūmų dvasinamas.

Jau aušta.

Ūkininko šeimos nariai turės vėl visi greitai susirinkti į krūvą.